

ODRŽAN MEĐUNARODNI ZNANSTVENI SIMPOZIJ FILOZOFIJA MEDIJA

O medijima i posrednicima

Brojne aspekte više značnog i ujedno slično značnog pojma *medij* podastrli su predavači na međunarodnome simpoziju *Filozofija medija*, koji je održan od 19. do 21. rujna u Zagrebu

MARITO MIHOVIL LETICA

Više značna riječ *medij* jedna je od onih kojima pripada zgodna i poželjna osobina da ih možemo prikladno rabiti u različitim diskursima. Toliko posežemo za terminima *medij*, *mediji*, *medijski* i slično, da ih je opravdano smatrati učestalicama bez kojih je gotovo nezamisliv naš svakodnevni (raz)govor.

Dobro je podsjetiti da latinski *medium* znači „sredstvo“, „sredina“, „posrednik“. Može se odnositi na sredinu u kojoj se što nalazi i odvija, medij nadalje može biti sredstvo komunikacije i način iskazivanja čega (tekst, glazba, likovno djelo...), u okultizmu se tim terminom nazivaju osobe koje navodno prenose ili posreduju poruke mrtvih duša i bića iz onostranosti, a u lingvistici je medij srednje glagolsko stanje unutar nekih indoeuropskih jezika (različito od radnog i trpnog stanja). O mediju se govori i u fizici, primjerice u aerodinamici i hidrodinamici, kada je riječ o otporima medija ili sredstva (zrakoplovima je to zrak, plovilima voda). U fizici je medij i vakuum, također atomski prostor u kojem se gibaju elementarne ili subatomske čestice, na primjer elektroni i pozitroni. U tehniči je medij radna tvar koja biva prenositeljem energije u nekom radnom procesu, recimo vodena para u parnim turbinama. Ipak će riječ *medij* najveći broj ljudi asocirati na sredstva za prenošenje informacija, a to su novine, radio, televizija i u posljednje vrijeme Internet, koji se nameće kao dominantan zahvaljujući done davno nenaslutivim mogućnostima munjevitog i masovnog širenja različitih vrsta informacija.

Proizvodnja pasivnosti

Kada je riječ o mediju i medijima, valja uvidjeti da je posrijedi neslučajna više značnost pojma, koja se iskazuje svojevrsnim jedinstvom u različitosti. Takve više značne pojmove Aristotel je nazivao analognima ili, hrvatski rečeno, slično značnima, uzimajući za primjer riječ *zdrav* (zdrav čovjek, zdrava hrana, zdrava klima). U aristotelovsko-skolaističkoj tradiciji analogija je prediciranje istoga termina različitim predmetima, tako da mu se značenje iskazuje djelomice istim, djelomice različitim.

Gotovo sve aspekte više značnog i ujedno slično značnog pojma *medij* podastrli su predavači na Međunarodnem interdisciplinarnom znanstvenom simpoziju *Filozofija medija*, koji je u organizaciji Centra za filozofiju medija i mediološka istraživanja (CFM), Hrvatskoga filozofskoga društva – Sekcije za filozofiju medija, Sveučilišta Sjever te Instituta za medije JI Europe održan od 19. do 21. rujna u Zagrebu, u dvorani Tribina grada, Kaptol 27.

U uvdodome tekstu na početku programskih knjižica čitamo riječi koje u ime programskoga i organizacijskog odbora potpisuju sveučilišni profesori Sead Alić i Marin Milković: „U središtu su našega interesa mediji. [...] Sve je medij, ali medij nije i ne

smije biti sve. Zato nam je potrebna kritički orijentirana misao interdisciplinarnog usmjerjenja, potrebni su nam radovi koji će zasjeti u tamnu stranu medijskog posredovanja te koji će upozoriti na pogubnost pasivnog prihvatanja sustava čiji je osnovni cilj (uz stvaranje profita) upravo proizvodnja pasivnosti.“

Pedeset predavača

Na simpoziju je sudjelovalo više od pedeset predavača; pristigli su iz Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Njemačke. O medijima su govorili sa stajališta filozofije, sociologije, politologije, komunikologije i odnosā s javnošću, psihologije, pedagogije, teologije... Predavanja

ža i telekomunikacija. Vujić je naslijedovao kritičke radove filozofa Bernarda Stieglera, koji smatra da su disruptija i neprestane ubrzane inovacije oblik „soft-barbarstva“ koje narušava duge i suptilne procese socijalizacije. Naime, specifičnost numeričkih medija jest da mogu simulirati sve detalje drugih medija, kumulirajući sve prethodne klasične medijske funkcije (televizija, pisači stroj itd.), i u tom smjeru osvajaju dosada nedostigne prostore reprezentacije. Predavač je istaknuo da interkonektivnost numeričkih medija i internetskih mreža čini planetarnu virtualnu mrežu, koju neki uspoređuju sa „svjetskim kolektivnim korteksom“. No s obzirom na rastuću gustoću i kompleksnost, numerički mediji kao projekcija nove paradigme metamedija postaju sve

Izlagači su medije promatrali iz različitih očišta, od novinarskog do filozofskog

su održali znanstvenici prirodnih, društvenih i humanističkih usmjerjenja, praktičari medija i studenti doktorskih studija. Raspont tema bio je doista velik: primjerice, Marko Grba govorio je o filozofskom, fizičkom i medijskom elektronu, a Mateja Tomšić Akengen o usmenoj kulturi afričkoga naroda Joruba i njegovoj filozofiji o životu, čovjeku i slobodi. Osvrnut ćemo se na nekoliko predavanja.

Prvo predavanje održao je Sead Alić sa Sveučilišta Sjever – Sveučilišni centar Koprivnica. Postavio je pitanja: Je li muzika neka vrsta medija? Ako jest, što posreduje, od koga i s kojom svrhom? Glazba je zrcalo duše, ali istovremeno i njezin oblikovatelj, kazao je predavač te ponudio odgovore na pitanja oblikuje li glazba ili samo simbolizira, što nam govore red i matematička pravilnost u glazbi, koji je odnos između univerzalne harmonije i harmonije glazbe. „Matematička jednadžba vreba iza svake naše reakcije. Sve je odnos, učio je mudri Pitagora, sljedbenik orfičkih kultova donesenih s Istoka, a taj odnos – zrcali se u glazbi. Sead Alić naposljetku je rekao: „Ne moram se složiti oko toga koga umjetnik ili što posreduje, čemu je medij, je li to što posreduje kolektivna umjetnička svijest ili božansko nadahnuće; da li posredujući stvara ili stvarajući posreduje – ali umjetnik je zasigurno medij. Glazba je također medij. Jednako kao što su to i druge umjetnosti. Glazba je utoliko specifična što može dohvatiti neizrecivo bolje i od poezije same, specifična što može biti medij univerzalnih silnica, medij koji je blizak srcu i nebu, medij koji nas može učiniti uzvišenim, ali i povesti u propast. I na kraju: što se mijenja ako glazbu gledamo kao medij? Jednostavno: ispravljamo tisuće godina grijeha prema glazbi.“

Politolog Jure Vujić s Instituta za geopolitiku i strateško istraživanje u Zagrebu održao je izlaganje naslovljeno *Geopolitika numeričkog prostora i vladavina algoritama*, gdje se dohvatio četvrte numeričke revolucije i višeslojne matrice digitalne geopolitike koja analizira učinak informacijskih mreža

za Megatrend u Beogradu. Predavačica Divna Vuksanović započela je konstatacijom da se jedno od općih i na relativno neodređen način postavljenih pitanja, koja su povezana s općim očekivanjima od suvremenih medija, dohvaća njihova utjecaja na recipiente, konzumente i korisnike medijskih usluga. Tradicionalni pogled na medije govori nam kako se od njih očekuje da informiraju, podučavaju, ali i zabavljaju. Predavačica je upozorila na sve prisutnije stanje da tzv. industrija zabave ne ostvaruje osnovnu funkciju jer je zabava uvjetovana profitom; gotovo da se ne može zamisliti zabava koja u isti mah nije i komercijalnoga karaktera. Time se zabava svodi na puki komercijalni proizvod, odnosno robu, promeće se, rječima Divne Vuksanović, „u uniformni jednodimenzionalni poligon za trošenje novca i slobodnog vremena“. U seriji interakcija koje nudi, svijet zabave preokreće se u svoju suprotnost – dosadu, koja teži ispunjenju vremena. Pritom dosada postaje drugo ime za vrijeme provedeno u „uživanju“ i „zabavi“. Riječ je o praznini koja kao bezdan beziznimno guta sve medijske forme i sadržaje. „Prvi korak za oslobadanje od zarođenosti ‘zabavom dosade’ jest demistifikacija procesa, a drugi je obrazovanje“, kazala je predavačica ne propustivši napomenuti da dosadu treba razlikovati od dokolice, iz koje se rodila filozofija. „Zadatak filozofije jest dovoditi u pitanje sve što postoji, a danas se kaže da na poseban način i površno postoji svijet medija – stoga je zadatak filozofije propitivati taj i takav svijet“, zaključno je rekla Divna Vuksanović.

U raznorodnosti tema i pristupa na ovo godišnjemu interdisciplinarnom simpoziju *Filozofija medija* mogao bi tkog pronaći razlog za prigovor da su u velikom dijelu referata izostali vidik i metoda koji bi bili svojstveni filozofiji. Jer filozofija ima specifičan kut gledanja (skolastički filozofi bi rekli „pod vidikom posljednjih uzroka i osvijetljeno naravnim svjetlom razuma“) i specifičnu metodu (primjerice, Hegel je razvio „dijalektičko kretanje samoizlaganja pojma“). Druge humanističke i društvene znanosti (psihologija, sociologija, politologija...) imaju svoje pristupe i metode, koji se razlikuju od onih svojstvenih filozofija. Čini se da ne bismo smjeli svaki učeni i znanstveni diskurs o medijima držati filozofijom medija.

Ali protiv tih razloga valja jasno reći da se književni kritičar, teoretičar umjetnosti i filozof Herbert Marshall McLuhan, kojega s pravom smatramo utežljiteljem filozofije medija, utjecao upravo interdisciplinarnom istraživanju medija, čime je ulazio u gotovo sva područja ljudskoga iskustva i znanja. Filozofija medija tako se iskazuje disciplinom koja sinkrono i dijakrono, aktualno i povijesno, transcendentalno i empirijski promišlja i istražuje složene i višestruko uvjetovane odnose mišljenja i medija tražeći i pronalazeći transcendentalne odnosno neiskustvene i prediskustvene uvjete iskustvenog i pojavnog svijeta koji se nadaje u svojoj medijskoj sveprisutnosti. McLuhan, potezao iz kanadske baptističke obitelji, prešao je na katoličanstvo iz razloga više filozofskih nego vjerskih: presudna bila je ljubav prema skolastičkoj filozofiji, osobito prema misnom sustavu njezina najvažnijeg predstavnika sv. Tome Akvinskoga, koji pridolazi, uz Aristotela i Hegela, u uski krug najvećih sistematičara u cijelokupnoj povijesti filozofije.

Raznorodnost pristupa na simpoziju *Filozofija medija* više je nego poželjna i dobrodošla. Predavanja su, posve razumljivo, varirala u zanimljivosti, svrhovitosti i kakvoći – ali opći je dojam više nego pozitivan. Organizatorima i sudionicima pripada jasno izrečena pohvala.

Mediji i dosada

Referat *Filozofija medija: mediji i dosada* zajedno su pripremili Divna Vuksanović s Fakulteta dramskih umetnosti Univerziteta umetnosti u Beogradu i Dragan Čalović s Fakulteta za umetnost i dizajn Univerzite-